

Nr 10.

Av herr **Ström**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

I proposition nr 1, har Kungl. Maj:t till riksdagen framlagt förslag om extra krigstidstillägg för tiden från och med den 1 juli till och med den 31 december 1918 åt sådana befattningshavare, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 mars 1918.

Då denna fråga närmast föranlett den nu samlade riksdagens sammankallande och då den helt naturligt är av den allra största betydelse för den stora kår av statstjänare, vilken den närmast berör, är det givet att man med spänt intresse avvaktar dess avgörande, och särskilt då det sätt på vilket densamma kommer ett lösas.

Kungl. Maj:t har för sin del föreslagit, att det extra tillägget skall utgå med en tredjedel av de å 1918 års senare hälft belöpande avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas, dock minst 300 kronor samt högst 4 kronor 50 öre per dag, och att ingen må i extra tillägg uppbära mer än hälften av de avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas.

Detta är som man finner en fördubbling av det för senare halvåret av år 1918 förut beslutade *krigstidstillägget*, med vissa modifikationer och begränsningar.

För vår del kunna vi icke medgiva, att den fråga det här gäller skulle bli löst på ett tillfredsställande sätt, därest riksdagen inskränkte sig att utan vidare bifalla Kungl. Maj:ts proposition.

De huvudanmärkningarna som enligt vårt förmenande med fog kunna riktas mot detta Kungl. Maj:ts förslag äro: dels att detsamma bygger på *den procentuella beräkningsgrunden*, dels att det kanske närmast till följd av denna beräkningsgrund, ger ett alldeles otillräckligt tillägg av endast 300 kronor åt den ojämförligt största delen av statstjänarekåren.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1918. 3 saml. 5 häft. (Nr 10.) 1

och därtill den del, som befinner sig i den mest förtvivlade ekonomiska belägenheten.

För att rätt kunna förstå den harm och indignation, med vilken detta Kungl. Maj:ts förslag mötts från den stora statstjänarekårens sida bör man ihågkomma, dels att det varit de stora grupperna av lägre avlönade funktionärer, som rest och måste resa en så stark opinion, att regeringen till sist fann sig nödsakad, att för denna frågas ordnande sammankalla urtima riksdag, dels ock att levnadskostnaderna sedan den tid riksdagen senast behandlade frågan om krigstidstillägg åt statstjänarna stegrats i så oerhörd grad, att stegringen för en så kallad normalfamilj under denna tid uppgår till närmare 1,000 kronor. Detta framgår tydligare av följande uppgifter, hämtade ur den officiella statistiken:

Utgiftsstaten för en så kallad normalfamilj (man, hustru och 2 barn), vilken i maj 1914 beräknades till 2,000 kronor, hade till i slutet av sislidne oktober månad stegrats till kronor 5,049, alltså med omkring 152 procent, eller i exakta siffror, med kronor 3,049. För tiden 1 april —31 oktober 1918 uppgår ökningen till 49 procent eller 980 kronor. Hur våldsam stegringen varit under denna tid åskådliggöres ännu bättre om man fördelar ökningen per månad. Det visar sig då att under det den exakta utgiftsökningen för en familj av ovan angiven storlek under första kvartalet i år uppgick till i medeltal 74 kronor per månad, var denna stegring under andra kvartalet 106 kronor per månad, under tredje kvartalet 157 kronor per månad, för att under oktober springa upp till icke mindre än 200 kronor. Från sakkunnigt håll är man av den uppfattningen, att stegringen under november månad kommer att bli minst lika stor som under oktober.

Trots de fruktansvärda realiteter som dessa sifferuppgifter redan i och för sig visa bör det emellertid framhållas, att den officiella statistiken, nu mindre än annars, ger en fullt exakt bild av verkligheten. I denna statistik måste man naturligtvis, rörande de varuslag varå maximipris satts, endast röra sig med dessa, under det att i verkligheten samma varor ingalunda kunna erhållas till detta pris, vartill sedan kommer, att på grund av knappheten å vissa relativt billiga varor, andra, vilka betinga ett högre pris, måste ersätta de förstnämnda.

Med dessa fakta för ögonen bör det stå klart för en och var, att de lägre statstjänarna icke kunna vara nöjda med ett tillägg av den storlek som föreslås av Kungl. Maj:t. Här kräves enligt vårt förmenande betydligt kraftigare hjälp, för såvida inte rent katastrofartade händelser skola inträffa.

För att nu inte tala om den möjligheten, att de lägre statstjänarna kunna tvingas att i sin förtvivlan tillgripa samma slag av kraftåtgärder för genomdrivande av sina berättigade fordringar, som av andra arbetare länge använts, så kommer i varje fall som en följd, ifall riksdagen skulle i denna fråga ställa sig lika oförstående som Kungl. Maj:t, att inträffa det förhållandet, att statens verk kommer att i viss mån avfolkas, åtminstone från sådan arbetskraft som på ett tillfredsställande sätt kan fylla de krav staten måste ställa på sin personal.

Frågar man sig då efter vilka grunder ett verksamt och rättvist avvägt extra tillägg till statstjänarna borde utgå, så är det vår bestämda mening, att man i detta fall icke kan eller bör tillämpa den förut använda procentuella beräkningsgrunden.

Mot tillämpningen av densamma har redan från början rests energiska protester från den stora gruppen av lägre statstjänare, och detta av fullt förklarliga skäl. Har dessa protester varit befogade förut, då det gällt att fastställa ett så att säga ordinarie kristidstillägg, så äro de dubbelt befogade nu, då det gäller att genom alldeles särskilda åtgärder bereda en extra hjälp, som då helt naturligt i första hand borde komma de mest behövande till godo.

Att under sådana förhållanden tillämpa denna för de lägre statstjänarna alltid förhatliga princip, är i högsta grad både orättvist och oklokt.

Det kommer ovillkorligen av dessa att betraktas som en ren utmaning, och verkningarna kan under sådana förhållanden bli nog så ödesdigra.

Vi anse därför att man vid detta tillfälle knappast har någon annan väg att gå, än att fastställa ett fixt belopp, att med vissa modifikation, utgå lika till alla, utan hänsyn till den lön vederbörande åtnjuter.

Man skulle visserligen kunna gå ännu längre och kräva ett *högre belopp* till dem som har *lägsta inkomsten* och ett *lägre* till dem som åtnjuta en *högre lön*, och även ett sådant krav skulle vara både rättvist och lätt att motivera. Då vi nu emellertid icke ansett oss böra gå den vägen så beror detta på flera orsaker. Dels skulle naturligtvis ett sådant steg, från den av riksdagen förut intagna ståndpunkten, förefalla mången alltför stort, dels skulle ju förslagets praktiska utformning och tillämpning stöta på en del svårigheter, inte minst på grund av den korta tid som står riksdagen till buds, men slutligen har givetvis för oss varit i någon mån avgörande, att hela den lägre statstjänarekåren just ställt sig på ståndpunkten om ett lika belopp för alla,

då som bekant statstjänarnas samarbetskommitté i sin framställning till Kungl. Maj:t den 4 september just enat sig om denna ståndpunkt.

I denna framställning hemställdes som bekant om ett belopp av 500 kronor.

Nu torde det emellertid inte behöva erinras om, att utvecklingen går fort i våra dagar, och vad som går alldeles särskilt fort är prisstegringen på allt vad nödvändighetsvaror heter. Ifrågavarande framställning inlämnades som ovan angivits den 4 september, och man utgick då ifrån, att det begärda tillägget skulle kunna utbetalas omkring den 1 oktober. Det har sålunda redan nu gått två månader sedan denna framställning inlämnades, och i stället för att man då räknade med att utbetalningen skulle kunna ske den första oktober torde den i verkligheten icke kunna ske förrän omkring den 1 december.

Under sådana förhållanden är det inte bara tillåtligt utan till och med alldeles ofrånkomligt, att också taga hänsyn till vad som inträffat sedan denna framställning inlämnades.

Av ovan angivna sifferuppgifter framgår, att kostnadsstegringen för en normalfamilj under september uppgick till kronor 157, under oktober till kronor 200, samt att man beräknade sistnämnda stegring även för november, vilket alltså skulle innebära, att från den tid de lägre statstjänarnas krav framfördes till den tidpunkt ett eventuellt tillägg kan komma att utbetalas, har levnadskomkostnaderna per familj ökats med omkring 550 kronor. Det skulle naturligtvis vara alldeles oförsvarligt att icke taga någon hänsyn även till detta faktum.

Under senare tiden har också en hel del uttalanden gjorts från de lägre statstjänarnas sida, däri man krävt ett belopp av kronor 600.

För vår del anse vi också att detta är den lägsta summa som under nuvarande förhållanden kan ifrågakomma, för så vitt hjälpen skall bli av någon verklig betydelse.

Genom att riksdagen beslutade ett tillägg lika för alla av 600 kronor, hade den visserligen icke givit de lägre statstjänarna full kompensation för den ökning i levnadskomkostnaderna som inträtt sedan riksdagen senast behandlade denna fråga — i verkligheten bleve detta i alla fall icke stort mera än hälften av den summa som denna stegring representerar — men den hade då åtminstone visat, å ena sidan att den ville gå så långt som möjligt, och å andra att man icke ville utmana de sämst ställda genom att ge dessa endast en liten del av vad som kommer de relativt bättre ställda till del.

Som en konsekvens härav följer också, att vi anse det ytterligare tillägg för 1919, som bör utgå till dess riksdagen fattat beslut rörande

krigstidstillägg för nämnda år, ävenledes bör utgå med ett visst fixt belopp per månad, och föreslå vi därför att detsamma skall utgå med kronor 100 per månad.

I Kungl. Maj:ts proposition har dels fastslagits ett minimibelopp av kronor 300 per befattningshavare, dels ock å andra sidan föreskrivits, att ingen skall uppbära mer än vad som svarar mot hälften av de avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas. Den senare bestämmelsen medför då de konsekvenser, att för befattningshavare med mindre inkomst än 1,200 kronor per år, kommer bestämmelser om ett minimum av 300 i extra tillägg att bli illusorisk. De komma då i alla fall att erhålla ett mindre belopp.

Med den grundval på vilken vårt förslag vilar, skulle det möjligen anses alldeles onödigt att fastställa någon viss begränsning i förhållande till den utgående avlöningens storlek. Det finnes emellertid en annan omständighet, som här motiverar en viss begränsning, men då i helt annan form och efter andra grunder än de av Kungl. Maj:t föreslagna. Det är nämligen det förhållandet, att en del befattningshavare åtnjuta en stor del av sina löneinkomster i form av in natura förmåner. Dessa befattningshavare drabbar givetvis prisstegringarna mindre än dem som icke komma i åtnjutande av dylika förmåner, och det har därför ansetts riktigt att för dessa ställa det extra tilläggets storlek i viss relation till de utgående kontanta avlöningsförmånerna. Vi ha sålunda föreslagit den begränsningen, att till sådan befattningshavare vars avlöning med mer än 30 procent utgöres av in natura förmåner, skall det extra tillägget icke utgå med högre belopp än vad som svarar mot 75 procent av de till vederbörande utgående *kontanta avlöningsförmånerna*.

Den kostnadssumma vartill ett bifall till detta vårt förslag skulle stiga torde belöpa sig till omkring 60 miljoner kronor.

Detta enligt de uppgifter, som förekomma i särskilda utskottets utlåtande nr 3 vid årets lagtima riksdag.

Den höjning som sålunda skulle åstadkommas, gent emot vad ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag beräknas medföra, kan visserligen förefalla mången nog så stor. Vi hava emellertid här ovan påvisat, att inte ens med ett bifall till vårt förslag kommer statstjänarna att tillnärmelsevis erhålla full kompensation för de stegringar som inträffat sedan riksdagen senast fattade beslut om krigstidstillägg åt dem. Det torde för övrigt stå klart, att vilka vägar man än väljer för att åstadkomma ett någorlunda verksamt tillägg, så komma de att ovillkorligen medföra betydligt högre utgifter än de av Kungl. Maj:t beräknade.

Beträffande frågan var dessa ytterligare medel skola tagas, så

torde det närmast bli utskottets sak att därom framkomma med förslag. För vår del vilja vi endast framhålla, att för den händelse icke denna riksdag anser sig kunna vidtaga dispositioner för täckande av de sålunda oundgängligt ökade utgifterna, så återstår ju alltid att i sista hand anlita kassaförlagsfonden. Denna är väl närmast avsedd för att kunna tillgripas *under alldeles särskilda förhållanden*. Sådana föreligga nu enligt vårt förmenande och i valet mellan att bevara denna fond vid den storlek av något över 60 miljoner, vartill den ju för närvarande uppgår, eller att taga ytterligare ett grepp ur densamma för att såmedelst möjliggöra en verksam och rättvis hjälp åt de i ekonomiskt avseende nu så hårt betryckta statstjänarna, borde verkligen ingen ha svårt att taga ståndpunkt.

På grund av vad vi sålunda anfört, få vi därför hemställa, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, må besluta,

1) att till de befattningshavare i statens tjänst, som avses i Kungl. Maj:ts kungörelse av den 22 mars 1918 och vars sammanlagda löneinkomster av stats-tjänst icke överstiga 10,000 kronor per år, må, såsom extra krigstidstillägg för innevarande år, utgå ett belopp av 600 kronor till en var att utbetalas på en gång, dock så, att den vars avlöning till mer än 30 procent utgöres av in natura förmåner icke skall i extra tillägg erhålla mer än vad som svarar mot 75 procent av de till vederbörande utgående kontanta avlöningsförmånerna.

2) att förskottsvis under år 1919 må, till envar av här omhandlade befattningshavare i statens tjänst, utbetalas ett extra krigstidstillägg av 100 kronor per månad, intill dess kungörelse om krigstidstillägg för 1919 utfärdats och trätt i kraft, dock med enahanda begränsning, som angivits i punkt 1.

Stockholm den 9 november 1918.

Fredrik Ström.